

Jak się żyło w PRL

Bibliografia:

- Źródło: dostępny w internecie: <https://geekweek.interia.pl/obyczaje/news-dziadostwo-zycie-w-czasach-prl,nld,641486>.
- Źródło: *Big Cyc, Nasz PRL [w:] Szambo i perfumeria CD, 2008.*

Jak się żyło w PRL

Wprowadzenie

Życie w Polskiej Republice Ludowej, wg ówczesnej władzy było szczęśliwe. Państwo socjalistyczne dzięki propagandzie przekonywało, że robi wszystko, aby zapewnić wygodny byt swoim obywatelom. Niektórzy 'przystosowali się' do rzeczywistości, aktywnie też działali w budowie nowego ustroju i im – z reguły – żyło się w PRL lepiej. Większość odczuwała jednak uciążliwość dnia codziennego i przykre konsekwencje życia w państwie totalitarnym. Często jedynym ratunkiem było trywializowanie problemów i żart – bo choć taka postawa nie zmieniała rzeczywistości, to jednak odrobinę wpływała na jej obraz.

Temat jest zaproszeniem do podróży po rzeczywistości PRL.

Polecenie 1

Napisz dowolny tekst w podobnym tonie do powyższego, odnoszący się do współczesnej III RP.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Kawał dobry na wszystko

Naigrywanie się z absurdów socjalistycznej rzeczywistości było niebezpieczne. Groziło zwolnieniem z pracy, usunięciem ze szkoły. Pomimo to, humor, zwłaszcza ten polityczny, kwitł. O Polsce mówiło się, że jest **'najweselszym barakiem demoludów'**. Obserwatorzy życia społecznego twierdzą, że humor w PRL charakteryzował się 'najwyższą jakością'. Aby ominąć cenzurę, musiał być wyjątkowo wyrafinowany, a zarazem zrozumiały dla odbiorcy. Jego autorzy musieli posługiwać się niedopowiedzeniami, aluzjami, pozawerbalnym przekazem. Poza tym w PRL dowcip był też namiastką komentarza politycznego.

Przeważnie miał charakter sytuacyjny, choć oczywiście nie brakowało elementów stałych, jak żarty z przedstawicieli władzy (i partii w jednym), socjalistycznej gospodarki, ZSRS i przyjaźni polsko-sowieckiej. Ich bohaterami byli przede wszystkim sekretarze [Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej](#). Kiedy [Bolesław Bierut](#) zmarł w Moskwie w wyniku szoku doznanego na XX Zjeździe KPZR, podczas którego zostały ogłoszone nowe tezy, szybko zaczęły krążyć złośliwe **powiedzonka i dowcipy**, np.: *Pojechał w futerku, wrócił w kuferku, Na wieść o śmierci wodza dwóch robotników wyskoczyło z okna... Jeden po wódkę, drugi po zakąskę.* Naigrawano się szczególnie chętnie z [Edwarda Gierka](#), zwłaszcza w drugiej połowie lat 70., kiedy okazało się, że prowadzona przez niego polityka ekonomiczna zaprowadziła kraj nad przepaść. Oto jeden z popularnych wówczas [bon motów](#): *Drogi do socjalizmu: droga benzyna, droga wędlina i drogi towarzysz Gierek.* O generale [Wojciechu Jaruzelskim](#) najwięcej dowcipów powstało w okresie stanu wojennego, np.: *Dlaczego Jaruzelski w Polsce chodzi w mundurze, a jak jedzie do Moskwy, to wkłada garnitur? Bo okazało się, że w Polsce przebywa służbowo, a tam jest u siebie, w domu, Jakie dwa geny są odpowiedzialne za wszelkie nieszczęścia Polaków? – [Gen. Kiszczak](#) i gen. Jaruzelski.*

Tematy dowcipów

Inne tematy dowcipów to oczywiście partia i przyjaźń z 'wielkim bratem', np.: *Dlaczego pszczoły z całej Polski zleciały się na zjazd PZPR? Bo poczuły lipę.* Kiedy pojawiły się plakaty z napisem: 'Miesiąc przyjaźni polsko-sowieckiej', zaraz dopisywano: *i ani dnia dłużej.* Nie brakowało tzw. dowcipów dotyczących istoty komunizmu czy socjalizmu, od '7 cudów' po naigrawanie się z jego poszczególnych elementów: *O wyższości socjalizmu świadczy chociażby to, że w krajach socjalistycznych robotnicy są właścicielami fabryk, a w kapitalistycznych zaledwie samochodów, Czym się różni konstytucja polska od amerykańskiej? Właściwie niczym, bo obie gwarantują wolność wypowiedzi, tyle że polska nie gwarantuje wolności po wypowiedzi.*

Socjalistyczna gospodarka (a właściwie jej prawie ciągły kryzys) dawała wiele powodów do sarkastycznych puent. Ulubionym tematem drwin były kolejki: *Skończył*

się człowiek wyodrębniony. Ludzie są zbici w długie ogony. W ruchome węże płynne i zmienne, wielogodzinne i całodzienne, Co to jest kolejka? Socjalistyczne podejście do sklepu.

Humorystycznie komentowano także wydarzenia polityczne rozgrywające się na scenie rodzimej i międzynarodowej. W czasie zimnej wojny pojawiło się hasło: *Truman, Truman, spuść ta bania, bo jest nie do wytrzymania*. Kiedy natomiast doszło do interwencji wojsk Układu Warszawskiego w Czechosłowacji (20 sierpnia 1968), opowiadano sobie dowcip: *Czterech pancernych i psa wysłano do Czechosłowacji wraz z wojskami Układu. Pancerni przekroczyli granicę, pies nie chciał jednak iść. Jestem pies, nie świnia – zaszczekał Szarik*. Warto przypomnieć, że serial *Czterej pancerni i pies*, bardzo popularny w czasach PRL, podkreślał bohaterstwo Ludowego Wojska Polskiego, które ramię w ramię z Armią Czerwoną wyzwalało Europę od faszystowskiego wroga. Ponieważ pancerni, pies i ich czołg 'Rudy' mogli zrobić prawie wszystko, powiadano złośliwie: *Gdybyśmy kilka takich załóg mieli, to byśmy sobie sami tę wojnę wygrali*. Dzielni czołgiści mogli się równać tylko z kapitanem Klossem (z serialu pt. *Stawka większa niż życie*). Każda epoka ma swoich bohaterów – także filmowych...

Stan wojenny nie stłumił inwencji twórczej Polaków – również w tym czasie powstawały dowcipy: *Dlaczego 13 grudnia w telewizji nie wystąpiła na dobranoc [Pszczółka Maja](#)? Bo nie znaleziono takiego małego munduru, Dlaczego rząd Jaruzelskiego strzela do robotników? Bo głównym celem rządu socjalistycznego zawsze jest robotnik.*

Scena kabaretowa

Bardzo ważna w tworzeniu i upowszechnianiu humoru politycznego, zwłaszcza w latach 60. i 70., była scena kabaretowa. Satyrykom dosyć łatwo przychodziło 'szmugłowanie' treści do odbiorców. Starano się wzmacniać szczególną więź między kabareciarzami a widzami, która polegała na swoistej, konspiracyjnej umowie: 'My wiemy i wy wiecie, o co chodzi, a ONI są zbyt głupi, żeby się domyślić'. Jak zauważyli

Zenon Żybertowicz i Michał Ogórek, Polacy chcieli również 'od kabaretów uspokojenia, że ze swoją reakcją: »co innego widzę, co innego słyszę« – nie są zwichrowani, ale jest to wrażenie powszechne'. Spotkania kabaretowe były swego rodzaju seansami terapeutycznymi, podczas których 'jak w psychoanalizie odpędzono strachy, pokazując Związek Sowiecki pod maską »wielkiego brata«'.

Jednym z ważniejszych kabaretów był Tey **Zenona Laskowika i Bohdana Smolenia**, których teksty były równie [kultowe](#) jak filmowe dialogi z *Misia* czy *Rejsu*. Kabaret od momentu powstania w 1971 roku gromadził tłumy widzów, początkowo głównie za sprawą Laskowika słynącego przede wszystkim z improwizacji. Najbardziej żywiłowo odbierano te nawiązujące do sytuacji politycznej. Laskowik mawiał, że 'aby żart był udany, musi oscylować między elementarzem a *Panem Tadeuszem*'. Jego dowcipy sytuowały się zdecydowanie bliżej elementarza, ale może właśnie dlatego powtarzała je cała Polska. Bohdan Smoleń dołączył do kabaretu Tey w 1976 roku, a od kiedy 'stał się Pelagią', a zwłaszcza wygłosił monolog pt. *Aaa tam, cicho być!*, publiczność pokochała go bezgranicznie. Władza jednak nie podzielała tego uczucia: w 1983 roku kierownik Wydziału Kultury KC PZPR roku zakazał Smoleniowi występów.

Polecenie 2

Znajdź w dowolnych źródłach i zapoznaj się z kilkoma skeczami kabaretu Tey (np. ze skeczem pt. *Motor*). Wyjaśnij czego dotyczy prezentowany skecz.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Lekarstwem na codzienność PRL był także **Kabaret Starszych Panów**. Jeremi Przybora i Jerzy Wasowski lekko drwili z władzy, ale przede wszystkim proponowali powrót do starych, lepszych i piękniejszych czasów. Nienaganne maniery, cylindry, fraki, kwiatki w butonierkach i szarmanckość autorów nijak miały się do szarej i siermiężnej gomułkowskiej rzeczywistości. Dodatkowo klasa żartów, finezja piosenek i skeczy oraz ich genialne wykonanie – w Kabarecie Starszych Panów występowali, obok Przybory i Wasowskiego, najlepsi ówcześni aktorzy, tacy jak Irena Kwiatkowska, Wiesław Gołas czy Wiesław Michnikowski – powodowały, że programy Kabaretu Starszych Panów, emitowane w telewizji, cieszyły się ogromnym powodzeniem. Podobnie zresztą jak występy **kabaretu Dudek**, w którym także, obok Edwarda Dziewońskiego i Jana Kobuszewskiego, występowali wspomniani przed chwilą aktorzy. Do dzisiaj skecz pt.

Sęk (w wykonaniu Dziewońskiego i Michnikowskiego) uznawany jest za jeden z najzabawniejszych w historii polskiego kabaretu.

Polska komedia filmowa

Humor polityczny rozwijał się także na gruncie polskiej komedii filmowej. Kto dziś jest w stanie obejrzeć kilkakrotnie jakąkolwiek współczesną polską komedię i za każdym razem śmiać się z dialogów czy sytuacji? Raczej nieliczni. Kiedy natomiast oglądamy komedie, które powstały w okresie PRL, bawimy się przy nich rewelacyjnie – zwłaszcza ci, którzy pamiętają tamte czasy. Filmy **Stanisława Barei** – traktowane przez władzę jako antysocjalistyczna twórczość o niskiej jakości, a nawet jako kłamliwa i brudna propaganda – to udana próba przedstawienia absurdów codziennego życia w PRL. 'Na lekcjach historii [...] nauczyciele powinni wyświetlać młodzieży komedie Stanisława Barei, oczywiście z wytłumaczeniem, że nieprawdopodobne sceny nie były fantazją reżysera o Monty Pythonowskim poczuciu humoru, lecz paradokumentalnym obrazem schyłkowego PRL-u' – pisze Wiesław Kot w książce pt. *PRL. Jak cudnie się żyło* (Poznań 2010). Bareja wyszydzał socjalistyczne realia. Pokazywał chory system i zepsute nim społeczeństwo, ale robił to z ogromnym poczuciem humoru, zaprawionym ironią. Widz odnajdywał w przedstawianych epizodach podobieństwo do rzeczywistości, w której sam funkcjonował, ale – co ważne – potrafił się z niej śmiać. Trudno więc się dziwić, że nie tylko **Miś**, ale także inne filmy Barei, takie jak *Nie ma róży bez ognia*, *Poszukiwany, poszukiwana*, *Co mi zrobisz, jak mnie złapiesz* czy serial *Alternatywy 4*, uchodzą za produkcje kultowe.

Polecenie 3

Jeśli nie znasz filmu pt. *Miś*, zapoznaj się z nim koniecznie. Odpowiedz, co symbolizuje figura tytułowego bohatera.

Pomarańczowa Alternatywa

Jednym ze sposobów przeciwstawiania się absurdom PRL były akcje happeningowe. Na ich organizacji opierała się działalność Pomarańczowej Alternatywy. Ruch ten został stworzony przez **Waldemara Fydrycha** (pseudonim Major). Pierwsza impreza happeningowa odbyła się we Wrocławiu w 1986 roku. Wkrótce jednak idea malowania krasnali na murach (w miejscach, w których zgodnie z zarządzeniem władz służby porządkowe zamalowywały napisy antyrządowe), a także urządzania demonstracji pod żartobliwie sformułowanymi hasłami (takimi jak np. 'Chcemy wolności dla krasnali') przeniosła się do innych miast. Happeningi miały na celu wyśmiewanie władzy i ukazywanie nonsensów PRL. Jak wszystkie manifestacje antyrządowe, bywały niebezpieczne dla ich uczestników, tyle że w przypadku akcji Pomarańczowej Alternatywy władze borykały się z ogromnym problemem, nie bardzo wiedząc, jak skutecznie – nie narażając swojego autorytetu na szwank – zareagować na tłum demonstrantów maszerujących w strojach skrzatów i świętych Mikołajów.

Ćwiczenie 1

Odpowiedz, jaki był cel heppeningów realizowanych w PRL.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Uciążliwości życia codziennego

Humor pozwalał choć na chwilę oderwać się od szarej i smutnej rzeczywistości.

W PRL każdy bowiem na co dzień spotykał się z reglamentacją większości podstawowych artykułów: mięsa, mąki, tłuszczów, wyprawek dla niemowlaków.

Wprowadzane kartki żywnościowe i talony na artykuły przemysłowe miały zapewnić obywatelowi to, co jest mu potrzebne do egzystencji, a zarazem zapobiec [spekulacji](#).

Tak się jednak nie stało. Mimo wprowadzenia reglamentacji jednym z nieodłącznych elementów życia codziennego były **kolejki**. Brakowało towarów w sklepach, a jeśli cokolwiek się pojawiło na ich półkach, kupowali wszyscy, także ci, którzy tego nie potrzebowali: kupowali, bo później można było to odsprzedać lub zamienić. Polakom,

i to bardzo często, zdarzało się podrabiać kartki, a tym samym – wyłudzać od państwa towar, który im się nie należał.

Kolejki stały przed sklepami na długo przed ich otwarciem. W czasach gierkowskich pojawiły się sklepy komercyjne oferujące po wyższych cenach poszukiwane towary. Natomiast w **peweksach** obywatele, którzy posiadali dolary, mieli szansę kupić luksusowe towary. Kolejny absurd związany z zaopatrzeniem dotyczył sprzedaży alkoholu: sklepy monopolowe otwierane były po godzinie 13.00.

Polecenie 4

Zwróć uwagę na sytuacje kolejkowe w polskich filmach. Wymień 3 tytuły filmów z takimi epizodami.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Komunikacja

Dostosowana do potrzeb robotników dojeżdżających do pracy, była komunikacja miejska. Wziąwszy pod uwagę, że nowe osiedla powstawały na obrzeżach miast, była bardzo istotna. Ponadto jeździły również autobusy pracownicze. W jednym z artykułów prasowych dotyczących PRL możemy przeczytać:

'Dostępne za czasów PRL-u samochody, tak naprawdę były produktami samochodopodobnymi. Warszawy rdzewiały w drodze z taśmy produkcyjnej na zajezdnię, wszystkie syreny wyposażano fabrycznie w losowy generator awarii, polonez szybko jeździł tylko, gdy prowadził go porucznik Borewicz, a znalezienie **fiata 125p**, któremu domykają się wszystkie drzwi, graniczyło w Polmozbycie z cudem'.

Źródło: dostępny w internecie: <https://geekweek.interia.pl/obyczaje/news-dziadostwo-zycie-w-czasach-prl,nId,641486>.

I choć dziennikarskie podsumowanie jest trochę przesadzone, to zapewne auta w PRL nie były technicznymi hitami. Samochody zachodnie bardziej przyciągały wzrok. W PRL produkowano jednak dobrej jakości motorowery **Komar** i rowery **Romet**.

Imprezy oficjalne i nieoficjalne

W okresie PRL bardzo dużą wagę przywiązywano do jubileuszy i świąt państwowych. Jednym z najważniejszych były obchody **Święta Pracy**, które obchodzono 1 maja. W pochodach pierwszomajowych musieli uczestniczyć wszyscy: uczniowie, studenci, robotnicy... Święto o dużym dla władz znaczeniu obchodzono również **22 lipca**.

Ćwiczenie 2

Ustal, jakie święto obchodzono 22 lipca w PRL. Zapisz odpowiedź.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Pochód pierwszomajowy we Wrocławiu

Źródło: a. nn., domena publiczna.

Polecenie 5

Wymień widoczne na zdjęciu elementy charakterystyczne dla pochodzenia pierwszomajowego. Poszukaj w różnych źródłach haseł, które pojawiały się na transparentach i wpisz je poniżej.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Praca w PRL

W PRL każdy, kto chciał, mógł pracować. Problem bezrobocia nie istniał. Oczywiście były osoby, którym pracy nie chciało się podejmować: niebieskie ptaki, nieroby, bumelanci – jak nazywała ich oficjalna propaganda. Wiele osób przepracowało całe życie w jednym miejscu i na tym samym stanowisku. W epoce gierkowskiej istniało jednak zjawisko tzw. bezrobocia ukrytego: duży przyrost demograficzny spowodował, że aby wszystkim zapewnić pracę, **mnożono etaty**.

Życie bez banków

Współczesnemu człowiekowi trudno sobie wyobrazić, że można funkcjonować bez korzystania z karty płatniczej. **W PRL istniał jeden główny bank – PKO (Powszechna Kasa Oszczędności)**, choć istniały też – Narodowy Bank Polski i Kasy Spółdzielcze. Opłaty za wodę, energię, gaz uiszczano na pocztę. Obywatele posiadali za to książeczki oszczędnościowe. Zbierali pieniądze przede wszystkim na mieszkania, ale też samochody, pralki itp. Poza tym dobrym zwyczajem było zakładanie książeczki mieszkaniowej dziecku.

Polecenie 6

W dowolnych źródłach odszukaj, jak wyglądały papierowe pieniądze z czasów PRL i porównaj je ze współczesnymi pieniędzmi.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Ćwiczenie 3

Czyje wizerunki umieszczono na pieniądzach z czasów PRL?

- postaci związanych z polską historią
- prezesów NBP
- tylko wizerunki przedstawicieli świata kultury
- wyłącznie wizerunki dowódców Wojska Polskiego

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 4

Wskaż postaci, których wizerunki pojawiły się na pieniądzach w czasach PRL.

- Mikołaj Kopernik
- Adam Mickiewicz
- Tadeusz Kościuszko
- Fryderyk Chopin
- Karol Świerczewski
- Józef Stalin
- Bolesław Chrobry
- Kazimierz Wielki
- Roman Dmowski
- Jan Paweł II

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 5

Wskaż, kto jest na współczesnych banknotach.

- polscy poeci
- polscy królowie
- współcześni polscy politycy
- polskie postaci z kreskówek

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Kultowe produkcje

W okresie PRL telewizja odgrywała istotną rolę, przede wszystkim wspomagając władzę w zachowaniu monopolu informacyjnego. Służył temu zwłaszcza **Dziennik Telewizyjny**. Oprócz **'Trybuny Ludu'** było to drugie ważne źródło treści o otaczającym świecie, a zwłaszcza najbliższej rzeczywistości. Telewizja pozwalała również na popularyzowanie haseł propagandowych, a te bardzo chętnie kamuflowano w filmach. Pojawiło się kilka tzw. kultowych seriali, dzięki którym dzieciom, młodzieży, a także dorosłym przypomniano o nierozzerwalnej przyjaźni polsko-sowieckiej, o tym, że wojnę wygrała Armia Czerwona z Armią Ludową, a komunistyczny wywiad przewyższa wszystkie inne, wreszcie – że funkcjonariusze Milicji Obywatelskiej potrafią wszystko.

07 zgłoś się to serial o poruczniku MO Borewiczu, który rozwiązywał wszystkie, nawet najbardziej skomplikowane, sprawy. Filmy o 'genialnych' policjantach, detektywach czy agentach powstawały też na Zachodzie.

Polecenie 7

Wyjaśnij, dlaczego władzy socjalistycznej były szczególnie potrzebne takie produkcje jak *07 zgłoś się*.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Polecenie 8

Takie seriale jak *Cztery pancerni i pies* czy *Stawka większa niż życie* ciągle są emitowane w telewizji. Zapoznaj się z jednym z odcinków serialu i wyjaśnij, na czym polegał ich propagandowy charakter.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Zbiorowe żywienie i nie tylko

Elementem charakterystycznym życia w PRL było zbiorowe żywienie. Rozwinięto system stołówek pracowniczych, szkolnych, studenckich.

Ćwiczenie 6

Napisz, dlaczego stworzenie systemu zbiorowego żywienia było ważne dla ówczesnej władzy komunistycznej.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Nieodłącznym elementem każdego miejskiego krajobrazu były saturatory z wodą i sokiem oraz maszyny do robienia waty cukrowej. Najmłodszy mieli możliwość zakupu lodów Bambino i Calypso. Wybór daleko odbiegał od ofert dzisiejszego rynku lodowego.

Władze PRL dbały też o zdrowie najmłodszych. Nie było wyboru witamin, jaki mamy dzisiaj, ale Vibovit i Visolvit zawsze można było kupić w polskich aptekach.

Wczasy pracownicze

W okresie PRL, a zwłaszcza w pierwszych latach dekady Gierka, bardzo popularną formą spędzania urlopu były wczasy pracownicze. Większość zakładów pracy miała zakładowe domy wypoczynkowe, a zakładowy fundusz świadczeń socjalnych pozwalał na udzielanie dużych dofinansowań do wczasów, dzięki czemu wiele rodzin mogło odpocząć nad morzem lub w górach. Można było także zwiedzić kraje sojusznicze, chyba że ktoś nie zasłużył sobie na 'socjalistyczny' paszport.

Kultura

Powstające w PRL domy kultury przeważnie miały charakter przyzakładowy lub nawiązywały nazwą do okręgów przemysłowych, w których były zakładane. Częstym zabiegiem było powoływanie oddziałów ośrodków kultury, np. w hotelach robotniczych. Dbając o rozwój kulturalny środowisk robotniczych, organizowano wydarzenia kulturalne w zakładach pracy (przedstawienia teatralne, koncerty). Zakłady pracy zatrudniały osoby, które zajmowały się wspomnianym obszarem.

Również w czasach PRL istniała kultura młodzieżowa. Bardzo ważna dla młodych ludzi była muzyka (zwłaszcza rock and roll), która – podobnie jak na Zachodzie – stała się formą buntu. W Polsce była narzędziem negowania socjalistycznej rzeczywistości. Młodzieżowy festiwal, traktowany w sposób szczególny (i oczywiście [inwigilowany](#) przez władzę), odbywał się w **Jarocinie**. Wcześniej w muzyce sukcesy odnosiły takie zespoły, jak Niebiesko-Czarni czy Czerwone Gitary.

Koncert zespołu Siekiera na Festiwalu Muzyków Rockowych w Jarocinie (4 sierpnia 1984). Od lewej: Tomasz Adamski i Tomasz Budzyński
Źródło: Mirosław Makowski, licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 7

Co decydowało o zainteresowaniu młodzieży takimi imprezami jak festiwal w Jarocinie? Poszukaj informacji np. w internecie.

- W latach 80. festiwal był jedynym miejscem prezentacji niezależnych grup muzycznych.
- Festiwal był jedynym miejscem prezentacji zespołów młodzieżowych w Polsce.
- Na festiwalu często ignorowana była cenzura.
- Było to miejsce, gdzie panowała nieco większa niż zwykle swoboda w ubiorze, zachowaniu oraz wyrażaniu własnych poglądów.
- Można było tu usłyszeć zespoły nieprezentowane w mediach, nieposiadające nagrań studyjnych.
- Festiwal był barometrem popularności: przyjęcie publiczności na festiwalu często decydowało o dalszych losach zespołu, a jej uznanie owocowało ogólnopolską sławą.

Sport

Ważne miejsce w życiu społecznym zajmował sport. Większość zakładów pracy wspomagała **kluby sportowe** (np. pracownicy opodatkowywali się na rzecz klubów). Odbywały się także **robotnicze imprezy** o charakterze sportowym, sprawnie funkcjonowały towarzystwa krzewienia kultury fizycznej. Socjalistyczne państwo wspierało rozwój sportu, a sukcesy polskich sportowców poza granicami kraju były sukcesami całego kraju. W latach 70. XX wieku Polska odnotowała duże osiągnięcia choćby w piłce nożnej. 'Orły Górskiego' walczyły z powodzeniem z najlepszymi. Z letnich olimpiad Polacy wracali z medalami: w Monachium w 1972 roku zdobyli 21, w Montrealu w 1976 r. – 24, a w Moskwie w 1980 r. – 36.

Polecenie 9

Sport odgrywał rolę integracyjną, łączył społeczeństwo w kibicowaniu, zwłaszcza kiedy drużyny narodowe czy poszczególni sportowcy odnosili sukcesy ('wszyscy jesteśmy kibicami'). Wyjaśnij, dlaczego dla socjalistycznego państwa było to szczególnie istotne.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Współzawodnictwo pracy

Kolejnym ważnym elementem życia w kraju socjalistycznym, ze społecznego punktu widzenia, było współzawodnictwo pracy, które umożliwiało zwiększenie wydajności. Przewodnikiem pracy przynosiło profity w postaci premii, a czasami możliwość kupowania luksusowych towarów w sklepach '[za żółtymi frankami](#)'. Niestety, zbyt szybkie tempo pracy prowadziło często do niedbalstwa i marnotrawstwa materiału. Nie zawsze ilość przekładała się na jakość.

Wszechobecny strach

W państwie socjalistycznym nikt nie mógł być pewien, czy nie zostanie uznany za wroga ludu. Spokojne nie mogły być nawet osoby pełniące funkcje partyjne, czego przykładem są losy Władysława Gomułki. Wszechobecny w życiu człowieka był strach. Agenci Urzędu Bezpieczeństwa, a później Służby Bezpieczeństwa, tajni współpracownicy czy 'kontakty obywatelskie' – zawsze mogli donieść. Posądzenie o spekulację lub [sabotaż](#) było czymś naturalnym.

Kobiety na traktory

Warto też zauważyć, że socjalistyczne państwo zmieniło podejście do kobiet. Teoretycznie wprowadziło równouprawnienie w zakresie pracy zawodowej (jedno z haseł nowego ustroju nawoływało do pełnego zrównania praw kobiet i mężczyzn). Powstało wówczas bardzo popularne hasło: 'Kobiety na traktory'.

W propagowaniu socjalistycznych haseł równościowych i łamaniu dotychczasowych stereotypów swój udział miała milicjantka Lodzia, jedna z pierwszych funkcjonariuszek MO w Polsce, czy Hanka Ruczajówna – murarka, bohaterka *Przygody na Mariensztacie*, pierwszego kolorowego filmu polskiego nakręconego po wojnie.

Również konstytucja z 1952 roku w artykule 66 stanowiła, że kobieta w PRL miała równe z mężczyzną prawa we wszystkich dziedzinach życia. Realizowanie tej zasady, polegające na tym, że kobiecie umożliwiano pracę we wszystkich zawodach, nie oznaczało oczywiście, że można ją było zatrudnić na każdym stanowisku i w każdych warunkach. Artykuł 136 Kodeksu pracy wprowadzał zakaz zatrudniania kobiet przy pracach szczególnie uciążliwych i szkodliwych dla zdrowia.

Równouprawnienie zawodowe eksponowano bardzo wyraźnie do 1956 roku, zwłaszcza w okresie stalinizmu. Kobiety były m.in. górnikami pracującymi pod ziemią:

asystowały w transporcie węgla, pracowały przy taśmie, spinały wagoniki. Małgorzata Fidelis, profesor na Uniwersytecie w Chicago, w swojej książce *Kobiety, komunizm i industrializacja w powojennej Polsce* przytacza przykłady pracownic bytomskiej fabryki węgla, które były górnikami i wspominały tę pracę jako dobrze płatną i lżejszą niż wykonywane przez nie później, po wprowadzeniu zakazu pracy dołowej dla kobiet. Na powierzchni brały udział w sortowaniu węgla i pchaniu wózków (dalekie to było od mechanizacji, którą pamiętały ze zmagania na dole). Wprowadzony zakaz był uzasadniany potrzebą zapewnienia kobietom, przyszłym matkom, nieszkodliwych warunków pracy, ale nie miały wpływu na jego wprowadzenie miał opór górniczego środowiska męskiego, które chciało mieć monopol na ten konkretny zawód. Podobno również żony górników uważały, że ich mężowie nie mogą pracować z kobietami, bo będą narażeni na pokusy, zwłaszcza pod ziemią, gdzie nikt nie widzi, co się tam naprawdę dzieje.

Niemniej kobieta w PRL to przede wszystkim Matka-Polka. Codziennie walcząca o zaopatrzenie, dźwigająca (koniecznie w siatkach) zakupy do domu, odpowiedzialna za ugotowanie obiadu, dbająca o dzieci i porządki w domu.

Cenzura

W PRL jednym z ważniejszych urzędów był **Główny Urząd Kontroli Prasy, Widowisk i Publikacji**. Właśnie ta instytucja, decydowała co jest zgodne z polityką państwa i ideologią socjalistyczną, a co nie. [Cenzurę](#) można było jednak obejść. Na przykład pod słowa piosenki zespołu Perfect *chcemy być sobą* bardzo chętnie podkładano inne, wyrażające niechęć do aparatu władzy i podporządkowanych mu służb: *chcemy bić ZOMO*.

W latach 70. świetnie funkcjonował [II obieg](#). Działała Niezależna Oficyna Wydawnicza Nowa, w której ukazywały się m.in. książki twórców piszących na emigracji: Gustawa Herlinga-Grudzińskiego, Tadeusza Konwickiego, Witolda Gombrowicza i Czesława Miłosza (laureata Nagrody Nobla).

Zamiast podsumowania

” Big Cyc

Nasz PRL

Urban, Jaruzelski koszmar tamtych dni
Każdy z nas miał przez nich tylko czarno-białe sny
Z półek śmiał się ocet kolejkowy szął
W kraju małych fiatów straszył mięsnych kartek czar
Szary świat z za szyby – niczym stary film
Radiowozy z zomowcami, czy wystarczy sił

Mieliśmy po dziewiętnaście lat
Tysiąc pomysłów na to
Jak naprawić tamten chory świat
Tak wielu z nas powiedziało 'nie'
Wolności, która się czaiła na granicy NRD

ORMO i milicja świst gumowych pał
Nie wiadomo, kto donosił ani kto z kim spał
Plecak z ulotkami na chodnikach krew
Gdzie załogi z tamtych czasów, może ktoś to wie?

Rokosz, Republika Bakszysz, TSA
W Jarocinie znów zadyma rewolucji smak

Źródło: Big Cyc, Nasz PRL [w:] Szambo i perfumeria CD, 2008.

Ćwiczenie 8

Do jakich przejawów PRL-owskiej rzeczywistości odnosi się piosenka zespołu Big Cyc?

- wczasy pracownicze
- opór społeczny
- festiwal w Jarocinie
- demonstracje
- pochody pierwszomajowe
- reglamentacja
- kolejki
- protesty społeczne
- wyjazdy zagraniczne

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Co potrafię?

Potrafię wyjaśnić, dlaczego PRL nazywano 'najweselszym barakiem demoludów'.

Co wiem?

Wiem, gdzie i kiedy działała Pomarańczowa Alternatywa.

Co rozumiem?

Rozumiem, na czym polegały niedogodności życia w PRL.